

ברנע – מפגש 1

התקיים ביום 29.1.2017

ברק : אנחנו מדברים על טעם החיים.

ברנע : כן. שלום, ברק, ותודה על הרעיון הנהדר! ל"טעם החיים יש ביטויים מקבילים בשפות אחרות. בעברית פירושו "הסיבה להמשיך לחיות".

הסיבה להמשיך החיים בעיני האדם שחי את החיים האלה. קודם-כל צריך להגיד שלחלק מהאנשים, לפחות בחלק מחייהם, אין הרגשה חד-משמעית שיש להם סיבה ברורה להמשיך לחיות. אלה מצבי משבר אנושיים. מסיבה פסיכיאטרית-רפואית או מסיבה חיצונית, אדם שנמצא בנסיבות כאלה מתקשה להתמודד עם החיים, הוא איננו יודע להתמודד איתם. אבל קיים ייצר חיים בלב האדם. ברירת המחדל היא שהאדם רוצה להמשיך לחיות. כאשר אנחנו רוצים לברר אצל כל אדם מה הוא רוצה לעשות מחר, לשם מה לו המחר, אני חושב שהתשובה, באופן טבעי, עשויה מחומרים משני סוגים : הסוג הראשון הוא סיפוק הצרכים. אנחנו רוצים להגיע למצב מסוים שיכול לפקוד אותנו, או שאנחנו ניצור אותו בעוד שעה, כי אנחנו רעבים ורוצים לאכול. אנחנו רוצים את התחושה הזאת של השובע ושל הטעם הטוב, ואלה צרכים שמשותפים לכל היצורים החיים. ישנם צרכים שרק האדם חש בהם. אני משער שקשה למצוא אצל בעלי חיים צורך בפרטיות. אצל האדם זה ישנו, אבל רבים מהצרכים הבסיסיים הטבעיים, המולדים, משותפים לאדם ולכלב. זאת אומרת שאדם חי ברמה בסיסית מאוד, גם כשהוא עדיין לא מודע לזה, בהיותו תינוק, כדי לספק את צרכיו. הצורך האנושי הוא תחושת חסר טבעית, מולדת, משותפת לכל בני האדם. באופן חלקי, התחושות האלה מתפתחות במהלך החיים. התינוק עוד לא מודע לשום דבר, בוודאי לא לצורך בפרטיות, אבל זה יתפתח, כנראה, במשך הזמן. הוא לא מודע גם לצורך בכבוד, וקשה לראות תינוק בן יומו חותר לשמור על כבודו, אבל מצד שני זה לא עניין של משפחה מסוימת או גישה חינוכית מוגדרת, אלא שברבות הימים כאשר, בלשון מקורותינו, הוא עומד על דעתו, יש לו תודעה, יחד איתה מתפתח הצורך בתחושת הכבוד העצמי, תחושת הערך העצמי.

הנה התשובה הראשונה לשאלה שמורכבת מצרכים גופניים ומהחתיירה לסיפוקם, מצרכים נפשיים ומחתיירה לסיפוקם, ומצרכים שהם גם פה וגם שם. ייצר המין הוא גם גופני וגם נפשי. כשאני מדבר על צורך נפשי אני מתכוון בעצם לפונקציה גופנית מוגדרת. מה זה צורך נפשי? הוא נמצא במוחו של האדם. יכול להיות שהפסיכיאטריה או חקר המוח כרגע אינם יודעים להגדיר עד הסוף, באיזו נקודה נמצא כל צורך, אבל הוא נמצא בנקודה פיזית מסוימת במוח. זה תלוי בביוכימיה של המוח האנושי ובחשמל שזורם בו. יכול להיות שהנכדים או הנינים שלנו יידעו את מלוא התמונה. המדענים יידעו להגדיר את הצורך בפרטיות באמצעות נוסחה כימית מסוימת, ויידעו שדרך נקודה ידועה במוח צריך לעבור זרם חשמל מסוים כדי שהצורך יקום ויהיה, או כדי שיבוא על סיפוקו.

המישור השני נובע מתוך הצרכים. בעצם כל פעולה שאדם עושה, או נמנע מלעשות, קשורה לצרכיו. אבל ישנו צורך מיוחד שבוודאי לא קיים בפועל כשהאדם הוא תינוק, צורך שמתפתח בדרך-כלל בגיל הנעורים. אני מדבר על הצורך במשמעות. כלומר: הצורך האנושי בכך שהאדם ירגיש שהוא גם חלק מתוך עניין גדול וחשוב ממנו. אין מכנה משותף מלא בין האנשים השונים לגבי עוצמת הצורך או לגבי עוצמת ההזדקקות לסיפוקו, כמו לגבי אוכל: לאדם אחד אוכל הוא עיקר החיים מבחינת צרכיו, והוא חותר כל רגע לשיפור הארוחה הבאה, ואצל מישהו אחר זהו נושא לא מעניין. הוא חוטף את הפרוסה וממשיך בעבודתו ובתחביביו. כך גם לגבי הצורך במשמעות, יש אנשים שזה עיקר חייהם. ישנם כאלה שזה קיים בליבם, אבל במינון קטן הרבה יותר. אין צורך שאתה מספק פעם אחת ותו לא. כל החיים אתה חותר לסיפוקו. הדבר יכול להתחלק לכמה קטגוריות: האחת היא ערכית, והשנייה היא כל היתר. כל היתר – זאת אומרת שאדם יכול לחוש שריצת מרתון אח לשלושה חודשים נותנת לו משמעות לחיים.

- הוא עובד לפרנסתו, מקיים חיי משפחה כאלה ואחרים או יחסי ידידות, אבל הוא חושב כל יום על התחרות הבאה, פעם בניגריה ופעם בהולנד. וזה ממלא אותו נפשית. זה לא עניין ערכי בכלל. הוא רוצה לרוץ מהר יותר, ולהגיע לסוף המסלול של 42.9 קילומטר, אבל זה נותן לו משמעות לחיים. מי הוא? לעיתים קרובות הוא מזהה את עצמו כרץ מרתון, גם אם אחרים אינם מגדירים אותו כך. הוא יכול לאסוף בולים. הוא יכול לעשות פעולות אחרות מהסוג הזה של תחביב. מדי פעם התחביב הופך לעבודה, וישנם כאלה שמשיגים את האושר כאשר תחביבם הוא עבודתם, או להפך.
- ברק : אני רוצה להתייחס למשפט האחרון שלך. אתה חושב שהעיסוק שלך הוא הטעם לחיים בשבילך?
- ברנע : מייד אשיב. מעבר לעיסוקים האלה של תעסוקה או תחביב, שיש להם בעיני העושה משמעות רגשית מיוחדת עד כדי מתן משמעות לחייו, אדם יכול למצוא משמעות בחתירה להגשמה של הערכים שלו. אי-אפשר להוכיח שערך מסוים הוא בעל תוקף. אי-אפשר להוכיח שהנצרות הפרוטסטנטית עדיפה על האסלאם השיעי או להפך. אדם יכול לומר בכנות שכך הוא מרגיש, וזהו כל ההסבר לדבקותו בתפיסה ערכית מסוימת. אני מרגיש מחויבות, אני מרגיש אמונה, ואני נכון להקריב אפילו את כל אשר לי כדי להגשים את האמונה הזאת. למשל: אדם שחור איננו שווה באמת לאדם לבן, משום שהוא הרבה יותר כהה ממנו, אבל מנקודת ראות הומניסטית העובדה ששניהם בני אדם חשובה יותר מהצבע.
- ברק : בהחלט.
- ברנע : הקנאי הדתי יאמר "שטויות" לטענה ששניהם בני אדם, משום שבעיניו רק אם אתה מוסלמי שיעי אתה שווה משהו. ואם לא, אולי אפילו דינך מוות. ערך, בעיניי, הוא קודם כל סוג של מטרה סופית, כפי שסיפוק צורך הוא מטרה סופית. אני אוכל כדי להרגיש שובע, ואין לי עוד מטרה רלבנטית מעל השובע באותו רגע. כך הגשמת ערך בעיני המגשים מהווה מטרה סופית. אני מאמין בערך חיי אדם. כשאני מציל חיים אני מרגיש שמילאתי את ייעודי באותו רגע, ואין משמעות בשבילי לשאלה, למה חיי אותו אדם שהצלתי ישמשו. זו שאלה חסרת מובן.

ערך בעיניי הוא מצב כמו חיים, או התנהגות כמו תפילה, שאדם נוקט
 אותם או שומר עליהם שלא כדי לספק את צרכיו. יכול להיות שכתוצאה
 מזה צרכיו יבואו על סיפוקם בצורה מסוימת, אבל הוא לא עושה את זה
 למטרה הזאת. אני לא מציל חיי אדם באמצע תאונת דרכים, ואומר לעצמי
 בזמן-אמת שאני רוצה לחוש סיפוק. אני רוצה לראות שהוא חי, זה מה
 שמעניין אותי! לראות שהוא נושם. זה מה שבאמת מעסיק אותי
 כהומניסט. ואני רואה בהגשמת הערך מטרה, ועל המטרה הזאת אני שומר.
 המילה "מטרה" בעברית מקורה בשורש נ.ט.ר., ש.מ.ר., על זה אני שומר.
 אני מוכן להחליף אמצעים כל היום. על המטרה אני שומר.
 שאלת בצדק, לאור נושא שיחתנו, לגבי טעם חיי. אני עונה להגדרה. אני חי
 כדי לספק את צרכיי, במינון מסוים שהוא אינדיבידואלי, ואני חי כדי
 להגשים את ערכיי. כשאני מצליח לספק צורך, שזה יכול להיות עניין פשוט
 מאוד, זה יכול להיות לאכול ארוחת ערב, וכשאני מצליח להגשים ערך
 שאני מאמין בו (או אפילו מתאמץ להגשימו), אני מרגיש שיש טעם לחיי.
 לגבי הצרכים, חוץ מהמובן מאליו, אביא דוגמה אחת שקשורה לצרכים
 נפשיים. אמירה חושפנית, אבל די פשוטה. אשתי היקרה יודעת שכשאני
 חוזר בערב הביתה, עצם העובדה שאני רואה אותה שם, ורואה אותה
 מחייכת, זה בשבילי עולם ומלואו, למרות שאני מכיר אותה כבר שנים
 רבות. לראשונה פגשתי אותה לפני 40 שנה. אנחנו נשואים זה לזה 36 שנים.
 ההרגשה הזו, למרבה אושרי, נותרה בתוקף. זה בוודאי מספק צורך נפשי
 אצלי שלא תמיד אני יודע לקרוא לו בשם. יחסי אהבה כשלעצמם מספקים
 צרכים נפשיים. זו התשובה הפשוטה ביותר, ואצלי זה מתבטא כך. אין לי
 שום טענה נגד אדם שחוזר הביתה בערב, ולא זו הרגשתו. זה לגיטימי, וזה
 קיים. ואולי הוא מספק את הצורך הזה בנסיבות אחרות.

ברק :

אני רוצה לשאול אותך, היות ואני יודע מי אתה, בנם של יהודים יקרים,
 אנשים יקרים שאותם הכרתי. כבן יחיד להורים שעלו ארצה מהשואה;
 אתה נולדת אחריה, כמובן. כשדיברו על הניצולים ועל מאפיינים
 הפסיכולוגיים שלהם. אנחנו מדברים על טעם החיים, ואהבה היא, אולי,
 הצורך הבסיסי ביותר לאדם, ליונק שנקרא בשם אדם.

איך הרגשת עם המקום הזה, עם הצורך הזה, מול ההורים שלך? האם ההיסטוריה של ההורים שינתה בכך משהו? האם היה לך חסר? אם כן, מה ניסית לעשות כאשר הרגשת את זה?

ברנע : שאלה מדויקת וחדה. להשלמת הדברים הקודמים: המקום של החתירה להגשמת ערכים בחיי הוא מקום גדול מאוד. זאת אומרת: הסוגיה של הערכים שבהם אני מאמין והמאמץ להגשים אותם, גם בקשר לעבודה החינוכית וגם באופן כללי, זו סוגיה שמעסיקה אותי שעות רבות ביום, ולא משום שזה כתוב בחוזה העבודה, אלא משום שזה משקף את מהותי. לא תיארתי באופן מלא את מקומה של האהבה המשפחתית בחיי, משום שהיא בוודאי מתייחסת גם לשני בניי העסוקים – כשאני זוכה לראותם... יניב וגיל.

ברק : לא תמיד אני יודע להבחין בין השפעת הרקע שלי כבן לדור השני לבין הרקע של אנשים בעלי ביוגרפיה אחרת, של בני הדור השמיני בטבריה. לפעמים קיים מכנה משותף מפתיע. איננו יכולים לתת תשובה מתמטית לשאלות האלה. אבל חוויתי קשר חזק מאוד בין העבר לבין המשפחה. קודם-כל התמזל מזלי שגדלתי אצל שני הורים אוהבים אהבה גדולה. חלק מהזמן חיינו בעוני, בוודאי כמעט ללא משפחה כמעט מעבר לבני הבית, מה גם שאני בן יחיד.

ברק : לא הייתה משפחה להורים שלך?

ברנע : כמעט ולא הייתה. כמעט ולא נשארה. מתוך 50 קרובי משפחה רגע לפני השואה, שרדו 5. אחד באמריקה, אחד בצרפת. בקושי ראינו אותם.

ברק : דודים? אחים? בני דודים?

ברנע : אחותו של אבי שרדה. אחיה של אמי שאני נקרא על שמו, ברנע, לא שרד. הסבים שרדו, והסבות לא. זה מה שנשאר. ואלה שאינם היו חלק משמעותי מהילדות המאוחרת. עד גיל 12, לא ידעתי שאני בן הדור השני. זה מונח שלא היה בשימוש כלל. לדעתי הוא נולד סביב הופעת הספר של הלן אפשטיין, ב-1978, כשהייתי כבר בן 21: "CHILDREN OF THE HOLOCAUST". התפיסה של הדור השני בפסיכולוגיה התפתחה בתקופה ההיא, בעשור ההוא.

לא ידעתי שהתמונה של דוד ברנע כנער קשורה למישהו שנרצח בשואה. בשבילי השואה הייתה ששת הנרות בבית-הספר בכ"ז ניסן, עם שיר שקוראים אותו בטקס, וזה הכל. דוד ברנע, לעומת זאת, נהרג במלחמה. לא בשואה.

ברק :

לא. הוריי לא דיברו עליו, לא סיפרו את הסיפור. בשלב מסוים הבנתי יותר. אמי לא הצליחה לנסח את הדברים, חששה שלא תעמוד בזה וחששה שהדבר יזיק לי. אבל החלק החיובי היה שהם היו בשבילי עמודי תווך בחיים בעוצמה רבה מאוד. הם היו אנשים שונים מאוד זה מזה. אמי הייתה אשת ספר, חובבת לשון ולשונות. הדמות שלה והדימוי שלה אצל כל מי שהכיר אותה היו שהיא לא הזיקה לאדם מעולם ולא שיקרה לאדם אף פעם. לאחר שנפטרה, והרבה לפני-כן, לא נתקלתי בדעה אחרת עליה. אבי לא היה הפוך מכך, אבל היה שונה מאוד. אבי ניחן בתושייה ברמה של סוכן מוסד. יכול היה למצוא כל אחד בכל מקום, לפתור כל בעיה בכל רגע. כשהייתי ילד זה היה בשבילי מובן מאליו. עם הזמן, בנערותי, הבנתי שזה חריג. הוא יכול היה להיכנס לחדר מלא באנשים זרים, ואחרי שנייה או שתיים להגיד לי האיש שיושב ליד המנורה הוא נוכל. והוא צדק. אמי לא ידעה הרבה במישור הזה. אפשר היה לסדר אותה. אבל היא, כאמור, ניחנה באינטליגנציה מילולית גבוהה מאוד ובתכונות מיוחדות נוספות.

האינטליגנציה של אימא הייתה יותר אינטלקט, של אבא היתה יותר של החיים.

ברק :

נכון. בין השאר, הוא ידע להתמצא במרחב באופן שדורש מחקר מוח.

ברנע :

אבא היה איש שעסק בטקסטיל?

ברק :

נכון.

ברנע :

היתה לו חנות בדים בחדרה.

ברק :

מול השוק. הוא לא ידע כמעט קרוא וכתוב. לא קרא ספר בחייו. הוא היה תלמיד כמו שאני פרימה בלרינה... כשביקרתי בפולין עם משלחת צה"ל, ב-2005, צלצלתי אליו כשעברנו מול הגימנסיה של לובלין, ואמרתי שאני נמצא מול בית ספרו. הוא כבר היה אז בן 87. "למסור להם משהו?", שאלתי בבדיחות-הדעת. אבא השיב: "הם לא יזכרו אותי".

ברנע :

התשובה חסרת ההומור לא התאימה לו. ואז הוא הוסיף: "גם כשהייתי רשום שם הם לא הכירו אותי. הלכתי לשחק כדורגל. מי נכנס לכיתה?..."
אם אני יכול להגיד מה לקחתי מאבא, ואני יכול לומר מעט מאוד משום שאינני יכול לשפוט את עצמי, ייתכן שיש לכך קשר לעובדה שיש לי מכרים וחברים בכל מקום.

ברק : אביך היה חברמן.

ברנע : בוודאי, והיה אדם שונה ממני. אבל בקשר ליחסים עם החברים אני מרגיש חיבור.

ברק : נקרא לזה חברות.

ברנע : כן.

ברק : יסוד נוסף מאבא?

ברנע : עקשנות. הוא לא ויתר מעולם על שום מטרה, קטנה כגדולה, שהייתה חשובה בעיניו. הוא יכול לדבוק בעניין במשך שנים עד שהשיג אותו. אני מרגיש הזדהות גדולה מאוד עם מצב נפשי כזה.

ברק : הוא היה עקשן גם כלפי אמא? ביניהם?

ברנע : לא.

ברק : לה הוא ויתר.

ברנע : בהחלט.

סיפור צבאי אחד על אבי כאיש שלא יודע מכשול. שאפתי לשרת כחייל קרבי. בגיל 17 דיברתי על סיירת הצנחנים. הייתי בעל פרופיל 97 ומצטיין ספורט וגדנ"ע, והייתי בדרך לשם. ההורים ביקשו לדבר איתי ואמרו לי: אתה היחיד לנו בעולם, אתה בן יחיד. יש צורך בחתימה שלנו בשביל צה"ל, ואנחנו לא נחתום על שום דבר. הם עשו זאת בחיבוקים ובנשיקות, אבל לא ויתרו על האמת שלהם.

ברק : איך הרגשת עם זה?

ברנע : להפתעתי, לא נעלבתי.

ברק : הייתה לך בגרות מספיקה כדי להבין?

ברנע : כנראה.

ברק : אבל הציפייה לשירות הצבאי היא המהות של חיי נער בן 17, זה ממש טעם החיים.

ברנע : בכל זאת קיבלתי את עמדתם, אולי בגלל המודעות לשואה. חקרתי חקירות והגעתי לשמועה על קורס מיוחד שנערך פעם בשנה, קורס משותף לאמ"ן ולאג"ת שקשור למחקר מודיעין. וזה ריתק אותי. השלמתי עם המחשבה שלא אהיה חייל קרבי, ואמרתי להורים שהייתי רוצה להגיע לקורס המיוחד הזה. בעיני אבי הדבר מצא חן, דווקא מפני שהיה לכך אופי אינטלקטואלי. הוא שאל איך הוא יכול לעזור. אמרתי לו שאני אומר את מבוקשי בלשכת הגיוס, וזה הכל. הוא-עצמו לא הכיר היטב את הצבא. אבל אמרנו שהוא לא הכיר במכשולים. לבקשתו סיפרתי לו על אג"ת שהיה אגף חדש בצבא, בראשות אלוף אברהם טמיר. אבי שאל אותי איפה גר האלוף. השבתי שאני תמה על השאלה, ושאלין לי מושג. אבי ביקש שאבדוק זאת בספר הטלפונים, ומצאתי שהאלוף גר בצהלה. ואז אמר אבי : יהיה בסדר. שאלתי אותו : על מה אתה מדבר? ואז גיליתי שבשבת הבאה אבי תפס טרמפ לתל-אביב. שאל אנשים איפה שכונת צהלה, הגיע לרחוב, הקיש על הדלת, אמר לאלוף טמיר : שבת שלום! שמי ישראל, ואני מחדרה. אפשר לדבר איתך? למחרת הוזמנתי למשרדו של האלוף והתקבלתי לקורס. אמרתי פעם ליעקב פרי, ראש השב"כ, שלו אבי היה צעיר יותר הייתי מציע שהוא יגייס אותו לשירות או למוסד. דוגמה אחת ואחרונה שקשורה לתחום הזה. אבי ידע שיש לי איזשהו קשר לכוחות הביטחון.

ברק : מאיזה גיל?

ברנע : הייתי בתחילת שנות ה-39 לחיי. אני לא סיפרתי. הסודיות היתה צריכה להיות שלמה, נוסח הדור הישן. אבי נסע למרפאה בתל-אביב. כשחזר, ביקרתי אצל ההורים. הוא שאל אותי אם בבניין ההוא בתל-אביב ישנו משרד של ה-ש"ב (שמו הקודם של השב"כ) או משהו דומה. התשובה הייתה חיובית, אבל לא עניתי. ניסיתי רק לברר מדוע עלתה השאלה. הוא ענה לי : נכנסתי למעלית, והיה שם שני אנשים, שלדעתי עובדים בגוף כזה. שאלתי : מדוע חשבת כך : מקטורן עם שרולים קצרים? אוזניות? לא זה ולא זה, ענה. הם דיברו במעלית על עבודתם? לא.

על סמך מה אתה משער שהם היו אנשי ביטחון? והוא נגע באפו ואמר :
בעזרת חוש-הרית. חבל שלא היה איש מוסד. לו היה גוי, היה אוסקר
שינדלר.

ברק : זה היה אבא?

ברנע : זה אבא.

ברק : הוא היה מוכן להתגייס לטובת כל אחד מהחברים?

ברנע : כן. אני נזכר באבא ומקווה שמה שלקחתי ממנו, הוא היה אופטימי תמיד,
עקשן גדול, חבר נהדר.

ברק : אתה מחזיק מעצמך אופטימי?

ברנע : כן. לא מחזיק, אני יודע שאני אופטימי. זה אומר שאני מרגיש שיכול להיות
טוב. שאפשר להשתפר ולשפר.

ברק : גם אם יש לי חובה כאדם ריאלי, למרות הריאליות. אופטימיות היא לא
חברה טובה, לכאורה, של ריאליות. הריאליות, פעמים רבות, מצביעה,
לפחות בצורה מתודית, על אפשרויות טובות פחות.

ברנע : קודם-כל אני צריך לקחת בחשבון גם אפשרויות טובות. שנית, אני לא יודע
מה יהיה. אני יודע שמה שיכול לתת לנו את הכוח הנפשי לשפר הוא
התחושה שיכול להיות טוב. לא שברור שיהיה טוב.

ברק : קוראים לזה "תקווה".

ברנע : כן. אבל תקווה היא פסיבית. אופטימיות יכולה להיות אקטיבית, פעילה.
יכול להיות טוב בתנאי שנעשה מה שצריך לעשות לשם כך. אבל ההרגשה
היא שיכול להיות טוב.

ברק : אימא לא הייתה אופטימית כל-כך.

ברנע : נכון. אתה צודק. ומה לקחתי מאימא? אני מסוגל להגיד מעט מאוד.

ברק : דיברנו מקודם על אהבה.

ברנע : אהבה, בוודאי. על עצמי אני יכול להגיד רק שאני אדם ישר ועקשן, במובן
הזה שאני לא זוכר מצב שבו מטרה הייתה חשובה בעיניי, וויתרתי עליה
מחמת חולשה נפשית.

ברק : מתוך ההיכרות היחסית אני מבין.

ברנע : כך אני מרגיש. לגבי שאר התכונות קשה לי לקבוע, ואינני יכול או רוצה להגיד. כמעט אף פעם. אם זה מדד חיצוני, שמראה שהשגתי כך וכך, בסדר. מהותית, קשה לי. אמי הייתה אדם ישר לחלוטין, ואני מאושר כשאני חושב עליה ברגעים שבהם היושר שלי עומד למבחן.

ברק : אתה חושב שזה מתחבר לאמא?

ברנע : נראה לי כך.

ברק : מה אבא במקום הזה?

ברנע : אבא לא היה ההפך.

ברק : כן.

ברנע : אבל היא הייתה עסוקה מאוד במחשבה שעליה לדייק בכל דבר.

ברק : מעולה. תגדיר דיוק.

ברנע : דיוק הוא המצב שבו התיאור צמוד למציאות שמחוצה לו.

ברק : בצורה פילוסופית יותר.

ברנע : ישנה מציאות שמחוץ לנו שאנחנו תופסים אותה במוחנו. בחושינו ובשכלנו.

ישנו אופן שבו אנחנו מציגים או מייצגים אותה. ההלימה בין השניים

יוצרת את התובנה של הדיוק. וזה היה חשוב מאוד לאמי. לא דיוק במובן

הזה שהיא מגיעה בזמן. גם בדרך זו, אבל זה לא היה מרכזי בעיניה. אבל

חשוב היה לה שהיא לא טועה ולא מטעה בשום פרט. מאמי בוודאי לקחתי

אהבה לטקסטים, ללשון, למחשבות על מקורן של מילים. השוואה בין שפה

לשפה. מעולם זה לא היה מקצוע, לא אצלה ולא אצלי. אינני מחפש מקצוע

כזה. הדבר איננו מסעיר אותי די הצורך כדי שיהיה מקצוע. אבל חמש

פעמים ביום אני חושב על מילה: אולי השורש הוא כזה, אולי אחר. היא

עשתה זאת כל חייה בכמה שפות. אמי היא לא גמרה את לימודיה

התיכוניים. היא יכולה הייתה להיות בעלת תואר גבוה בפילוסופיה או

בספרות. אבל השואה קטעה את הדבר.

ברק : שמה של אמא?

ברנע : רעיה.

ברק : שם מדהים.

- ברנע : רעיה וישראל ואבי נהג, לא תמיד בהומור, להגיד לאנשים שמזלו הוא שהבן דומה לאמו.
- ברק : באיזה מובן?
- ברנע : במובן הזה שאני ישר, שקט ומשכיל.
- ברק : במובן החם של המילה.
- ברנע : נכון מאוד. שניהם היו הומניסטים. ההבדל היה שאמי הכירה את המילה הזו, ואבי לא. זאת אומרת שהיחס לאנשים מכל הקבוצות, יהודים ערבים, מזרחים ואשכנזים, היה שווה. את זה ירשתי.
- ברק : זה מהצד של אמא יותר?
- ברנע : שניהם. לאבא היו חברים כמוהו, דוברי יידיש, והיו לו חברים יהודים תימנים מחדרה, והיו לו חברים ערבים מאזור ההפקר שליד שכונת בית- אליעזר בחדרה, היה לו שם חבר בשם עבדאללה, חבר קרוב שלו. והמוצא לא עניין אותו. אצל אמי זה התלווה להשקפת עולם.
- ברק : היחס לדת אצל ההורים?
- ברנע : יחס עקבי, אבל מצומצם. זאת אומרת שהם שמרו על מסורת מסוימת שבאה מבית סבא. הם לא עסקו בשאלת חילול שבת, זה לא מושג שהם חשבו עליו.
- ברק : יום-הכיפורים?
- ברנע : ביום-הכיפורים צמו שניהם, ואבי היה הקפדן יותר.
- ברק : ואתה איתם?
- ברנע : מסיבות בריאות היא התחילה לאכול מדי פעם מוקדם ביום-הכיפורים, אבל אמרה שהיא לא מתלבטת בשאלה אם זה פיקוח-נפש כן או לא. היא אמרה (כמו חנה זמר, ניצולה ועורכת העיתון "דבר") שהיא "ברוגז" עם אלוהים. את זה יכול להגיד רק אדם שמכיר בקיומו. היא לא מסוגלת לקבל את מה שקרה לפני כך וכך עשרות שנים, ואם אלוהים יוצר את הצדק בעולם, חוסר הצדק גדול כל-כך שהיא לא מאמינה בחובתה לעבוד אותו, ויותר מזה. היא אמרה לי פעם אחת, אני מודה שזה שבר את ליבי, הייתי בן 20 פלוס. ביום-הכיפורים ראיתי צלחת, ובה מאכל אכול למחצה, בקשר לאותן סיבות רפואיות של אמי.

ואז אמרה לי אמא : אני כבר צמתי מספיק. בתקופה שבה הסתתרה אצל האיכר הגוי היא אכלה אחת ליומיים בערך, ולכן היא כבר שילמה את חובה לאלוהים.

זכיתי לגדול אצל שני הורים שאהבו אותי בכל העוצמה, בכל ליבם. בוודאי בתור פיצוי מסוים על מה שהם חוו. מול הקור שהם חוו בעולמנו, הם יצרו חום. וראיתי גם תופעות אחרות. ראיתי אצל אמי אגירה של מוצרי בית מסוימים : קופסאות שימורים, לחם, משחת שיניים, הצרכים הבסיסיים. והיא ידעה שהיא אוגרת כמות לא סבירה. אבל – מי יודע מה יהיה מחר?

ברק : אנחנו נדבר על זה במפגש הבא. על השואה הפרטית יותר של ההורים.

ברנע : עכשיו נחזור לטעם החיים.

ברק : דיברנו על אהבה. אני כן רוצה להתייחס לנקודה שדיברת עליה. המקום הזה של ההגירה, של החוסר בביטחון הכלכלי, נקרא לזה הצורך הצרכני.

ברנע : אין לי בכלל. לחלוטין לא.

ברק : אולי אפילו אנטי?

ברנע : יכול להיות. יכול מאוד להיות. כלומר, כשאשתי שואלת אם שמתי לב שאנחנו ברגע זה במשיכת יתר, אז אני בדרך כולל אומר שלא. ההסבר הראשון הוא שלא הגעתי לבדיקה הזו בגלל לוח-הזמנים הצפוף. ההסבר השני הוא שזה לא מקפיץ אותי מהכיסא. אני לא חייב מיליונים, אלא אולי כמה אלפים, ואז המשכורת מסדרת את העניין. אצל אשתי היחס מציאותי יותר בעניין הזה.

ברק : זה מחזיר אותך לאמא שלך הדברים, ההערות שיש לך?

ברנע : יכול להיות. אולי זו תגובת נגד לחרדה שלה : תהיה פרנסה, אני אמצא דרך להתפרנס. לא צריך לאגור שום דבר.

ברק : זה קשור לאופטימיות של אבא.

ברנע : זה הפיצוי.

ברק : מה שלאמא לא היה. בהתייחס לחלק הראשון, אני קראתי לזה : הברנע הפרטי, אחרי שהקדמת את ההגדרה לטעם החיים. אני מנסה להבין אם התייחסת גם לקשר שלך עם ורד רעייתך ב-40 שנה האחרונות. אולי גם את

האהבה הזו קיבלת מההורים. אתה חושב שהיה שם חיבור טוב, ביניהם –

וגם כלפיך, גם על רקע העבר שלהם?

ברנע : אתה מתכוון להגנת יתר?

ברק : כן.

ברנע : קשה לי לשפוט בעניין הזה, אבל זו שאלה טובה.

ברק : אתה גם בן יחיד, גם בן של ניצולי שואה.

ברנע : כן.

ברק : כאן פיצוי, ואף עודף.

ברנע : הייתה תקופה שבה בדיעבד נודע לי, או הבנתי, שהדאגתי בעיקר את אבי.

אבי רצה שבין היתר אהיה ספורטאי כמוהו. הייתה לי תקופה בילדות שבה

הייתי תולעת-ספרים, קראתי במשך כמה שנים 3 או 4 ביום, וזכרתי מה

שקראתי.

ברק : רומנים, סיפורים?

ברנע : כל דבר. אבל גם ספרי מדע והיסטוריה. הרבה מאוד ממה שאני יודע היום

נשאב מאז, ,

ברק : גם אצלי זה הבסיס.

ברנע : ליד חברים זה לא בהכרח יתרון. כשהם הולכים לכדורגל, ואני ספורטאי

טוב, אני רוצה להישאר בבית ולקרוא את הספר. זה הופך בקלות לנושא

ללעג. נוסף לזה הייתה תקופה מסוימת, לא ארוכה, בילדותי שבה הייתי

חולני. כשלא הייתי חזק בגופי, וגם קורא ספרים כל היום, הדבר עלול

להיות הרסני למעמד החברתי של נער מתבגר. ממש לא רצו אותי בחברת

הילדים. ואז גייסו אותי להדריך בסמינר קיץ. הופתעתי מהחווייה שכולם

חברים שלי, שהייתי פופולרי. כשהודיתי לחניכים בסוף הסמינר, הם מחאו

כפיים. בשבילי זו היתה תופעה מפתיעה, הבנתי שאני נמצא בתהליך של

תיקון.

ברק : באיזה גיל זה היה?

ברנע : התיקון – בגיל 17. אני זוכר החלטה מודעת אחת בכיתה ט', להיכנס

למועצת התלמידים. אני זוכר את עצמי מול חדר כיתה של י"ב 1, שאני

כיושב ראש המועצה צריך להודיע הודעה לכיתה הכי פרועה בבית-הספר,

וחושש שאולי ילעגו לקטנצ'יק שנכנס. אני עומד 5 דקות מול הדלת ומכריח את עצמי להיכנס. נוסף לעניין המנהיגות התחזקתי בגופי והייתי אלוף בהורדת ידיים ובריצות קצרות, והמדגים בהרמת משקולות. בסוף תקופת התיכון כבר הייתי בעולם אחר מבחינה חברתית ונפשית. אבי היה מודאג מאוד כמה שנים מהאפשרות שלא הסתדר בחיים, אם כי הוא הוא לא אמר לי את המילים האלה.

ברק : כי אבא היה אלוף העולם, החברמן, החבר של כולם. וברנע הקטן יותר, יותר האנטי-תזה של אבא, יותר קרוב לאמא.

ברנע : קרוב לאמא, אבל לאמא היו חברות סביבה, ואני חייתי עם חבר וחצי. לקח לי כמה שנים להבין שהוא היה מודאג. לך תדע מה החיים מזמנים, אומר ניצול השואה, וככה ישרוד הבן שלי? הוא ניסה לקרב אותי לתחומי ספורט שלא כולם עניינו אותי. כשהייתי בתוך הספורט הייתי בסדר גמור, אבל רציתי לגמור את הספר. אני חושב שהוא ראה בשמחה בגיל 16, 17, 18, בשלב ההתפתחות שלי כגבר צעיר, שאני מתגבר על קשיי, ואפילו מתפתח כמנהיג. השאיפה לשרת ביחידה קרבית הדאיגה אותם מאוד, אבל הוא היה גם גאה בזה מאוד.

ברק : אולי קיבלת מההורים חיבוק-דב?

ברנע : לא חיבוק-דב. הם נתנו לי להתמודד. בעיניי, האהבה שהילד הצעיר מקבל מההורים היא הנכס הרוחני החשוב ביותר שיש למין האנושי בכלל.

ברק : לזה אנחנו קוראים במפגש הזה "טעם החיים", לפחות הראשוני.

ברנע : לא נכון שטעם החיים שלי הוא שקיבלתי אהבה.

ברק : לא, טעם החיים של הילד.

ברנע : זה נכון.

ברק : טעם החיים הראשוני של הילד, טעם החיים הראשוני שלו זה אהבה. יש לי אני, והאני הזה זה רצוי.

ברנע : כשאני פוגש ניצולי שואה שרובם היו אז ילדים, ברור לי שהילדות וההתבגרות שלהם התרחשו בתנאי שואה. הבור בנפש הוא כזה שלא ניתן לסגור אותו. אני זוכר חוויות שבהן ישבתי עם אנשים כאלה, שהיום הם בני 80 ויותר, זה היה מוחשי כאילו מישחו צבע את זה בצבע, שעומד בפניי

אדם שאין לו מנוח מבחינה נפשית, ושלא יהיה לו מנוח אף פעם. הצורך החזק ביותר, חוץ מלחם, הוא אהבת ההורים. הילד הזה גדל לבד ובתנאי אימה. אני מתפלא שהאנשים האלה שפויים. אלה עוצמות שאי-אפשר לעכל, לפחות לא אני.

ברק : בקשר לטעם החיים, אני חושב שאתה איש מלא אהבה, גם אתה לא קורא לזה בשם.

ברנע : אני מוכן לקרוא לזה בשם, במשפט אחד. יותר מכל דבר אחר אני חי כדי לחוש אהבה שאני נותן ואני מקבל, וכדי לעזור לאנשים שצריכים עזרה.

ברק : וכשאתה מעניק לאנשים עזרה, אתה חש אהבה?

ברנע : כן.

ברק : גם אם אתה לא מקבל את המשוב מאותו גורם?

ברנע : גם אם זה חד-צדדי. לפעמים אני מצליח לעזור לילד שלא יודע שאני עומד מאחורי העזרה.

ברק : וכשאתה יודע שהצלחת לעזור לו, מה התחושה שלך?

ברנע : שהיה שווה לקום בבוקר, והיה שווה לחיות.

ברק : טעם החיים! מתי אתה צריך לקבל אהבה?

ברנע : לאהבה יש סוגים שונים ורמות שונות. החיבור הנפשי לזכרם של ההורים מגביר אצלי את תחושת האהבה ההדדית שהייתה לנו. זו אהבה נוכחת.

ברק : זאת אומרת?

ברנע : שאני מרגיש שאני אוהב אותם והם אותי למרות העובדה שהם אינם איתנו כבר שנים. זה חלק מהמזון הנפשי שלי.

ברק : יש לך דיאלוג סמוי עם אבא ואמא?

ברנע : בהחלט.

ברק : אני יודע שהם היו גאים בך.

ברנע : כמו שהורים גאים בילדיהם.

ברק : אתה חושב שהם יושבים על ענן ושמחים לראות את הבן היקר שלהם מגשים את משאלותיהם?

ברנע : אינני יודע מה קורה אחרי המוות. אני משער שלא קורה כלום.

ברק : לא במובן הזה, במובן הרעיוני.

- ברנע : כמשל, כן.
- ברק : אני מחפש משפטי מפתח.
- ברנע : המשפט הראשון הוא שטעם החיים הוא סיפוק הצרכים והגשמת הערכים.
- ברק : מה היית עושה אלמלא עסקת בחינוך?
- ברנע : בעיסוק אחר שמאפשר לי לפעול להגשמת הערכים שלי.
- ברק : בקשר אחר עם בני אדם.
- ברנע : זה ברור. אבל קשר שמאפשר לי להרגיש משמעותי.
- ברק : יכולת למלא תפקידים אחרים, אבל בחרת להיות איש שטח?
- ברנע : נכון. יכול להיות שבעתיד אעשה דבר נוסף. אבל החיבור לילד היה טבעי לי יותר.